

EEN BIJZONDERE BALK

door Bernard Heijman

Bij een restauratie in de woontoren Vuylcop in het zuiden van de provincie Utrecht, nabij Schalkwijk, werd een bijzondere balk aangetroffen. De beschilderde balk geeft ons een zeldzaam beeld van hoe een middeleeuws kasteel aan de binnenkant versierd was.

Bernard Heijman is
– naast oud-gezagvoerder bij de KLM –
eigenaar / architect van
de woontoren 'De Vuylcop'

De Vuylcop

De Vuylcop is een woon-verdedigingstoren uit het midden van de dertiende eeuw. De toren kent drie verdiepingen boven een kelder en heeft muren van 1,20 m dik op kelderniveau, die elke verdieping ongeveer 20 cm verjongen of vermageren (dunner worden). Een vloerbalk die op een vermagering tegen de gevel ligt, noemt men de strijk balk, of strijkbint. Op de strijkbint van de zoldervloer tegen de noordwestgevel zijn middeleeuwse balkschilderingen aangetroffen.

De toren is een monument met een uitzonderlijk hoge cultuurhistorische waarde. Dat komt omdat het bouwwerk nooit is afgebrand of verwoest en dus nooit is herbouwd. Dat betekent dat alle bouw-, leef- en woonsporen van de afgelopen 750 jaar nog aanwezig zijn. Door een samenloop van omstandigheden is er 25 jaar lang bouw- en cultuurhistorisch onderzoek verricht. Dat heeft er toe geleid dat een schat aan gegevens is gedocumenteerd, door middel van duizenden dia's, een paar duizend monsters en vele honderden handgeschreven dagrapporten.

De balkschilderingen

Tot nu toe was in Nederland slechts een balkstuk van 90 cm met middeleeuwse schilderingen bekend in Brielle. Door toevalligheden is in de Vuylcop een balk van 6 m bewaard gebleven die aan twee zijden geheel of deels beschilderd is.

Voordat men in de Gouden Eeuw namelijk een extra verdieping op de toren zette, heeft men de originele stookplaats verplaatst van de zuidwestgevel naar de noordwestgevel. Het nieuwe rookkanaal leidde men achter de strijkbinten van de woonverdieping en de slaapverdieping langs naar boven. Het kanaal werd in de gevel uitgehakt, maar de houten strijkbinten konden de hoge temperatuur niet verdragen. De eikenhouten strijkbint van de woonverdieping schroefde geheel door en werd vervangen door een bint van naaldhout. Deze werd niet meer op de vermagering gelegd, maar er naast om wat meer afstand te creëren tussen bint en rookkanaal.

Anders dan de woonverdieping brandde de strijkbint van de zolderverdieping niet geheel door, maar er schroefde wel een grote hap uit. Om dat te verdoezelen, heeft men de bint 90 graden gedraaid waardoor de uitgeschroefde hap boven kwam te liggen. Ook hier werd naaldhout gebruikt om de bint weer aan te helen en daarna werd de vloer er opnieuw over heen gelegd. Omdat bleek dat de uiteinden van de bint ook door rot en insecten waren aangetast, werd besloten de bint te vervangen. Bij het verwijderen van het hout werd aan

de onderzijde een middeleeuwse schildering op de balk ontdekt. Doordat de bint is gedraaid, is over dit deel niet heen geverfd en is de schildering intact gebleven

Schildering

Omdat men vermoedde dat een groter deel van de balk schilderingen zou vertonen, werd de balk in zijn geheel uitgenomen en daarna bestraald. Dat leek de minst schadelijke manier om het rotten van het hout te stoppen en het ongedierte te doden, chemische middelen zouden de schilderingen zeker aantasten. Dat kon niet ter plaatse gebeuren en daarom moest de balk in drie stukken worden gezaagd. Gelukkig kon dat zo worden uitgevoerd, dat de schildering er niet noemenswaardig onder leed. Na bestraling zijn de drie stukken vast gemonteerd in drie kisten opgeslagen in afwachting van restauratie en conservering. De bedoeling is om de balk in een vitrine aan de moerbint van de salon zichtbaar te maken.

De schilderingen zijn uitgevoerd in eiwit (caseïne) en bestaan uit een knoestige tak waaromheen zich ranken slingeren. Dat deze schildering bewaard is gebleven, is heel zeldzaam. In genoemd Brielse balkstuk van 90 cm heeft vrijwel identieke schilderingen.

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg beschreef de schildering op de balk van Vuylcop in 1989 als afkomstig van een 'kunstige hand'. Er is een witte, kalkachtige onderlaag aangebracht met daarop een rood-oranje menielaa. De tekenaar heeft daarover heen de knoestige staaf getekend in oker, met bladeren in verschil-

Vorige pagina: Vuylcop, Schalkwijk (Utrecht).

Boven: Detail van de beschilderde balk.

lende kleuren. De deskundige dateerde de schildering toen in de vroege vijftiende eeuw. De balk is een aantal malen overgeschilderd, maar gelukkig is deze schildering bewaard gebleven. Het is denkbaar, maar onbekend, dat ook het andere hout in het kasteelinterieur beschilderd is geweest. ■

advertentie

Een gezonde kijk op onroerend goed

Houtinsectenbestrijding | Zwamsanering
 Houtrestauratie met epoxytechniek | Isochips®-kruipruimteisolatie
 Vochtwering | Kruipruimterenovatie | Constructiedroging
 Heteluchtmethode | Zuurstofarmeluchtmethode | Microgolvenmethode
 Onderzoek met de videoscope | Inspectieabbonementen

Vestigingen in: Alphen aan den Rijn | Liempde | Echt
 Heerhugowaard | Assen | Mechelen (B)

www.vanlierop.nl

ISO 9001 gecertificeerd

